

Ferdinand Busch, zielverkoper

Genealogie

In 1970 begon ik met het uitzoeken van mijn stamboom. Mijn bet-betovergrootvader, Fortunat Büsch, geboren in 1721 of 1724, woonde in Maienfeld in het kanton Graubünden. Hij emigreerde van Zwitserland naar Nijmegen. Omdat de naam Fortunat in Nederland niet bekend was, noemde hij zich Ferdinand. De trema op de 'u' is verdwenen, waardoor de uitspraak veranderde in 'bus'. In het Regionaal Archief Nijmegen vond ik het onderstaande.

De zaak

Johan Philip Mooser heeft twee personen geronseld voor de VOC. Op 28 maart 1772 sluiten beiden zich echter aan bij Ferdinand Busch die zodoende het aanbrenngeld opstrijkt. Op 25 juni 1773 klaagt Johan Philip Mooser Ferdinand Busch aan.

Hoofdpersonages

- De aanklager is **Johan Philip Mooser**, die mensen voor de Oost-Indische Compagnie ronselt. Dat doet hij voor zijn neef, een officiële zeewerf, Johannes Muller;
- De aangeklaagde is **Ferdinant Busch**, ook een geautoriseerde zeewerf;
- **Daniël Koolstaf en Johannes Hofman** zijn de twee personen die geronseld zijn;
- **Bart Ansems** is herbergier op de Oeselenberg in het Nederrijkse Walt bij Nijmegen.

Wat gebeurde er?

Volgens Johan Philip Mooser krijgt hij in zijn woning in Neuwith bezoek van Daniël Koolstaf en Johannes Hofman. Zij vertellen hem dat ze willen gaan varen naar Oost- of West-Indië. Ze vertrekken naar Nijmegen; een reis van zes dagen.

Volgens Daniël Koolstaf en Johannes Hofman zijn zij onderweg toevallig Johan Philip Mooser tegengekomen. *Mooser zei dat hij naa Holland rijsde, dat hij daar een Neeff had woonen, den naaste en beste weg kende, en dat hij aldaar dienst wilde neemen om naa Oost-indien te vaaren, dat daar fortuijn te maaken en veel gelds te winnen was.*

Pro deo
Johan Philip Mooser Citant,
Wagt
Ferdinant Busch, Geiteerde,
ten einde om te hooren
verklaaren,
Dat den Citant in de maand
Maart des jaars 1772, twee
persoonen, met naame Daniel
Koolstaf, en Johannes Hof-
man ter sines woonsteede

Over Mooser: *Dat hij altoos van de breede weg off baan, door bossen en struijken gegaan was.* Mooser stelt voor om met z'n drieën te gaan varen.

Ze komen in Nijmegen aan *tussen licht en donker aan den avond van 27 maart 1772.* Ze

overnachten in de herberg van Bart Ansems. Het is de bedoeling is om de twee personen in Nijmegen af te leveren bij Johannes Muller.

Terwijl de volgende ochtend vroeg de drie gasten nog *te bed, en niet opgestaan waaren*, komt Ferdinand Busch met zijn knecht en gaat in de keuken zitten. De drie gasten komen ook een voor een in de keuken, Mooser als laatste. Ferdinand Busch vraagt vriendelijk aan Johan Mooser om de twee personen aan hem over te doen tegen een behoorlijke betaling, namelijk 2 *ducaten* per persoon. Mooser weigert dit, omdat hij ze geworven had voor Johan Muller en *daar op reets eenig geld ontvangen had.*

Ferdinand Busch reageert door te zeggen *Nu sal ik se evenwel hebben en gij sult er geen duit van hebben*. Ferdinand Busch neemt zijne autorisatie uit zijn sak en leest deselve met een verheeve stem op. Vervolgens zegt hij dat *Mooser een onnut en bedrieger was die het volk bragt, daar zij nooit son of maan zagen en daar sij nooit wederom van daan quamen*.

Muller wordt geïnformeerd en komt met een knecht naar de herberg.

Koolstaf en Hofman zeiden dat Mooser hen beiden had aangenomen en dat ze met z'n drieën zouden gaan varen. Mooser zegt dat *hij als soldaat had gediend en gedeserteerd was*. Hierop maakte Muller *quasia een groot leeven* en zei dat hij Mooser daarom niet mocht aannemen.

Een andere getuige, Philip Wiegant, verklaart dat de twee personen niet wisten dat ze met z'n tweeën naar Oost-Indië zouden varen. De twee personen werden daarom kwaad op Mooser. Een van de twee: *een paar schoenen uijt een rijszak gekregen hebbende en weeder in woorden teegens J:P: Moozer uijt vallende, met die schoenen /: onder deeze off soortgelijke uijydruckingen waarom hast thoe ons nicht gezagt spitsboeff, das thoe ons nach Ostindien wolst verfuhren oder bringen :/ drijgde te slaan*.

Een andere getuige verwoordt het zo: *... dat zij dien Keerl doen de knochen hadden willen aan stucken slaan en dat het haar leed deede dat zij het niet gedaan hadden aan dien schurk*.

De twee besluiten uiteindelijk vrijwillig met Ferdinand Busch en zijn knecht mee te gaan. Ferdinand Busch betaalt niets aan Mooser, maar betaalt wel de herbergier *hetgeene zij dien nacht hadden verteert en verschuld, en hetgeene 's morgens verder onder allen gebruikt en verteerd was* en ze vertrekken.

Uiteindelijk brengt Jurrien Commens in de zomer de twee personen naar Amsterdam. Mooser ging alleen het eerste stuk mee: *Tot een herbergh buijten de heeselpoort Johan Mooser zig verstooken en weggemaakt heeft*.

De twee vertellen aan Commens dat Mooser de bedoeling had om zich voor te doen als deserteur en dus niet aangenomen zou worden. Onderweg naar Amsterdam doen ze in Heusden nog de herberg *den Swarten Ruijter* aan.

Wie traden er als getuigen op?

- Slager Johan Muller en zijn knecht Jan Vinck
- Anna Catrina van Swelm, Huijsvrouw van Johannes Muller
- Catharina Segers, dienstmaagd bij Bart Ansems
- Elisabet Engelen, huijsvrouw van Bart Ansems, en Engelina Ansems
- Johan Philip Mooser
- Philip Wiegant, knecht van Ferdinand Busch
- Bart Ansems
- Steeven Vos, knecht van Muller
- Jurrien Commens, ex-knecht van Johannes Mulder

Eis

Johan Mooser eist van Ferdinand Busch *eene summe van ses en sestig guldens; ofte soo veel meer of min als deesen Edelen en Achtbaaren Gerigte, na Bevind van saaken oordelen sal te behoren*.

Helaas is er geen rechtszaak van gekomen, dus ook geen uitspraak. Vaak werd zo'n kwestie onderling afgehandeld.

van Nultelenberg den 27
Junij 1770

+ +

Jese hand merikken hebben Elisabet
Engelen huijsvrouw van Bart Ansems
en Engelina Ansems na deendelij-
ke voorleefing van vroo staende atteste.
Eggen handigh gesteld in mijn presentia
J. van Steeven Walcherster